

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури та туризму Тернопільської ОВА
Національний заповідник «Замки Тернопілля»**

**«ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ
ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА»**

Збараж - 2024

Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури та туризму Тернопільської ОВА
Національний заповідник «Замки Тернопілля»

«ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК НЕВІД’ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА»

*Конференція приурочена
30-річниці створення НЗ «Замки Тернопілля»
та Міжнародному дню музеїв*

*м.Збараж,
16-17 травня 2024 р.*

Збірник містить матеріали наукової конференції «Охорона культурної спадщини як невід’ємний елемент сталого розвитку суспільства», що відбулась на базі НЗ «Замки Тернопілля» у м. Збараж 16-17 травня 2024 року. Конференція приурочена 30-річниці створення НЗ «Замки Тернопілля» та Міжнародному дню музеїв

Видання розраховане для істориків, культурологів, фахівців з охорони пам’яток культурної спадщини, музейних працівників, викладачів, студентів, та всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

Редакційна колегія:

Анатолій Маціпура	генеральний директор НЗ «Замки Тернопілля»
Світлана Байталюк	директорка департаменту культури та туризму Тернопільської ОВА
Олег Заліщук	заслужений архітектор України, лауреат державної премії України в галузі архітектури, головний архітектор НЗ «Замки Тернопілля»
Роман Шерстюк	д.е.н., доцент, завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
Тетяна Думська	заступниця генерального директора з наукової і культурно- просвітницької роботи НЗ «Замки Тернопілля»
Любов Шиян	кандидат історичних наук, наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»
Наталія Марціяш Дир	молодша наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»

*Рекомендовано до друку
Вченою Радою Національного заповідника «Замки Тернопілля»
Протокол №4 від 6 червня 2024 р.*

ПІДВИЩЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Анотація: *Стаття присвячена актуальним питанням підвищення інклюзивності та екологічної безпеки індустрії туризму. Висвітлено пріоритетні сфери в контексті відновлення та розвитку туристичної галузі. Доведено, що туристичному сектору необхідно активізувати свої зусилля з метою створення нових моделей, які сприяють розвитку партнерських відносин, ставлять на перше місце інтереси населення приймаючих країн, просувають науково обґрунтовану політику та спрямовують інвестиції на розвиток вуглецево-нейтральних технологій та здійснення діяльності, яка не призводить до викидів вуглецю в атмосферу. Дано рекомендації, реалізація яких сприятиме ефективному розвитку індустрії туризму.*

Ключові слова: *індустрія туризму, трансформація, цифровізація, екологічна безпека, інклюзивність.*

Туризм забезпечує засобами до існування мільйони людей і дає мільярдам людей можливість зрозуміти культурну самобутність своєї та інших країн, а також їхні природні багатства. Загалом туризм є третьою за величиною експортною галуззю у світовій економіці. Водночас, у деяких країнах частка цього сектора може становити понад 20 % ВВП. Розвиток туризму, наряду з виробництвом, є важливим фактором забезпечення соціально-економічного зростання. Ця галузь економіки впливає на функціонування транспорту, торгівлі, сільського господарства, харчової та легкої промисловості, готельно-ресторанного бізнесу. На сучасному етапі розвитку продуктивних сил саме розвиток туристичної галузі може забезпечити зростання економіки регіону, допоможе створити нові робочі місця, стати важливим джерелом наповнення бюджету [1].

Туризм відноситься до секторів, який найбільше постраждав від пандемії COVID-19. Хоча збереження засобів до існування, що залежать від туризму, є одним із пріоритетів, відновлення туристичної діяльності також відкриває можливості для змін, з акцентом на управлінні впливом пандемії на туристичні дестинації та підвищенні у населення і туристичного бізнесу потенціалу протидії за допомогою інновацій, діджиталізації, стійкості та партнерства.

Історично туризм продемонстрував потужну здатність адаптуватися, впроваджувати інновації та відновлюватися після потрясінь. Однак нинішня безпрецедентна ситуація вимагає нового підходу, потужного багаторівневого реагування та міцних партнерських відносин. Останні події в Європі показують, що відкриття кордонів і туристична діяльність не позбавлені ризиків [2]. У цьому контексті вживаються заходи для подолання безпосереднього соціально-економічного впливу COVID-19 на туризм і прискорення процесу відновлення для захисту засобів до існування мільйонів людей. Водночас ця криза – це також час, коли туристичний сектор отримує можливість трансформуватися і стати більш стійким, інклюзивним та сталим. Ця трансформація вимагає поставити добробут людей в основу розвитку туризму, побудувати міцні партнерські відносини з урядами, приватним сектором, громадянами та міжнародним співтовариством, ефективніше планувати і регулювати туризм, а також створити системи вимірювання для оцінки економічного, соціального та екологічного впливу туристичного сектору і належного керівництва стратегічною та практичною діяльністю.

Настав час спиратися на роботу, яка вже була зроблена в галузі сталого туризму, переосмислити, як туристичний сектор впливає на природні ресурси та екосистеми, вивчити, як сектор взаємодіє з суспільством та іншими економічними секторами, оцінити

туристичний сектор і краще ним управляти, а також сприяти переходу до вуглецево-нейтральної та стійкої економіки туризму, де вигоди від сектору розподіляються справедливо. Трансформації туристичного сектору можуть сприяти колективні та скоординовані дії всіх зацікавлених сторін, а також заходи з відновлення економіки та інвестиції в «зелену» економіку. Криза COVID-19 стала поворотним моментом у спільних зусиллях, спрямованих на підтримку залежних від туризму засобів до існування, досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення більш стабільного, інклюзивного, вуглецево-нейтрального та ресурсоефективного майбутнього.

Інновації та діджиталізація, використання місцевих цінностей і створення гідних робочих місць для всіх працівників, особливо молоді та найбільш вразливих верств населення, є ключовими для відновлення туризму. Туристична галузь повинна активізувати свої зусилля для створення нових моделей, які сприяють партнерству, враховують інтереси населення приймаючих країн, просувають науково обґрунтовану політику і спрямовують інвестиції на розвиток вуглецево-нейтральних технологій і видів діяльності, які не викидають вуглець в атмосферу.

Розглянемо пріоритетні сфери, які мають бути задіяні в процесі відновлення та розвитку сектора туризму.

Пом'ягчення соціально-економічного впливу кризи на життя людей. Вкрай важливо, щоб уряди, за підтримки партнерів з розвитку зосередили увагу на впливі сектору туризму. Необхідно впроваджувати поетапне реагування та скоординовані рішення з метою: захисту робочих місць, джерел коштів для існування, доходів та підприємств; забезпечення захисту й безпеки в усіх видах туристської діяльності; зміцнення солідарності та партнерства задля соціально-економічного відновлення з акцентом на забезпечення інклюзивності та скорочення нерівності.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств та зміцнення їх потенціалу. Криза підкреслила необхідність перегляду структури економіки туризму з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств та посилення їхньої стійкості. Для досягнення цієї мети туристична галузь повинна: ухвалити нову політичну основу, яка сприятиме створенню надійного та стабільного бізнес-середовища; забезпечити альтернативні джерела доходу для залежних від туризму громад, щоб підвищити їхню стійкість до криз; розвивати туристичну інфраструктуру та надавати якісні послуги по всьому ланцюжку створення цінності туристичного підприємства; створювати сприятливі умови для діяльності місцевих підприємств та сприяти їхній інвестиційній діяльності; диверсифікувати ринки та асортимент продукції; інвестувати в освіту та навчання, щоб сприяти більш гідній зайнятості; побудувати інклюзивну модель – продуктивні зв'язки між туристичним сектором та іншими економічними секторами, зокрема, транспортом і торгівлею, через низку продуктів і послуг; диверсифікувати ринки, розширити асортимент продуктів, вирішити питання сезонності та задовольнити цілорічний попит; посилити зв'язок між вдосконаленими транспортними мережами та туризмом, а також розбудовувати життєздатну та стійку транспортну інфраструктуру як провідний фактор розвитку більш сталого та інклюзивного туристичного сектору; підвищити інтерес відвідувачів, пропонуючи новий досвід, пов'язаний з культурною спадщиною, дослідженнями культурного самовираження та креативних індустрій [10]; переорієнтувати професійні навички в районах, де туризм є єдиним видом економічної діяльності, для забезпечення нетуристичної диверсифікації та «розумного змішаного сектору»; підвищити загальну конкурентоспроможність малого та середнього підприємництва та прискорити процес формалізації сектору; створити систему раннього попередження для туристичного сектору на основі оцінки ризиків підприємств та туристичних дестинацій.

Сьогодення також вимагає більш потужної системи для повного вимірювання впливу туризму [9] та формування політики, що базується на наукових даних.

Туризм може бути використаний для вдосконалення систем збору даних, науково обґрунтованих підходів та механізмів оцінки на основі чітких показників і цілей, включаючи

Ініціативу з оцінки сталого туризму [5] та Міжнародну мережу обсерваторій стійкого туризму ЮНВТО [3].

Сприяння інноваціям та цифровізації туристичної екосистеми. Відновлення DESTINACIЙ і туристичного бізнесу залежить від використання технологій для кращого розуміння і моніторингу потреб і тенденцій мандрівників, створення і просування на ринок нових послуг, використання цифрових платформ для підвищення конкурентоспроможності та гнучкості малого та середнього підприємництва у контексті охоплення клієнтів [4], забезпечення більшої кількості гідних робочих місць і впровадження ефективних санітарних протоколів. Штучний інтелект і великі дані можуть допомогти в управлінні потоками і захистити громади та ресурси.

Система заходів щодо відновлення та розвитку туризму може максимізувати використання технологій у туристичній екосистемі, сприяти та полегшувати цифровізацію для розробки інноваційних рішень та інвестування в розвиток цифрових навичок персоналу.

Сприяння сталому та інклюзивному «зеленому» зростанню. Відповідно до Паризької угоди про зміну клімату та Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року [7], а також цілей і принципів Програми сталого туризму Єдиної планети [6] важливо, щоб туризм поступово ставав конкурентоспроможним, ресурсоефективним і вуглецево-нейтральним сектором. «Зелені» інвестиції для відновлення можуть бути вкладені в природоохоронні території, відновлювану енергетику, «розумні» будівлі та циркулярну економіку. Фінансова підтримка та допомога з боку урядів готельному, круїзному та авіаційному бізнесу також може забезпечити недопущення забруднюючих видів діяльності.

Посилення координації та партнерства для трансформації туризму та досягнення Цілей сталого розвитку. Як зазначено у звіті Всесвітньої туристичної організації «Туризм і Цілі сталого розвитку: на шляху до 2030 року» [8], туристичний сектор може сприяти досягненню всіх 17 Цілей сталого розвитку. Туристичні компанії визнають, що узгодження їхніх бізнес-цілей із Цілями сталого розвитку може сприяти екологічній стійкості та підвищенню їхньої конкурентоспроможності завдяки підвищенню цінності «соціальної ліцензії». Однак для досягнення цих цілей у майбутньому туристичному секторі необхідно розвивати партнерські відносини на всіх рівнях. Йдеться про надійний підхід, який передбачає повне залучення уряду; послідовну вертикальну координацію між національними та місцевими органами влади; посилення співпраці між секторами, що підтримують туризм, такими як авіація, наземний і морський транспорт, торгівля, навколишнє середовище, культура, зайнятість і міцні державно-приватні партнерства, а також про політику і співпрацю всередині цих секторів.

Висновки. Туристична галузь відноситься до найбільш динамічних і трудомістких галузей сучасності, яка найбільше постраждала від пандемії COVID-19. Це спричинило серйозні наслідки для економіки, засобів до існування, системи громадських послуг і можливостей на всьому континенті. Оскільки туристична активність у всьому світі починає відновлюватися, громадське здоров'я має залишатися головним пріоритетом, а скоординовані санітарні протоколи повинні суворо дотримуватися, щоб захистити працівників, громадськість і мандрівників, а також підтримати туристичний бізнес.

Міжнародне співробітництво необхідно посилити, щоб захистити засоби до існування людей і підтримати економіку у відповідальний, солідарний спосіб. Група Світового банку, Азійський банк розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку і Всесвітня туристична організація ООН мають на меті прискорити відновлення туристичного сектору з акцентом на збереженні людського капіталу, адаптації та посиленні інтеграції. Криза – це також можливість переосмислити роль і позиціонування туристичного сектору та його внесок у досягнення Цілей сталого розвитку, збереження природи та дотримання принципів Паризької угоди про зміну клімату, а також можливість для створення більш стійкого та інклюзивного туристичного сектору. Тільки завдяки колективним зусиллям і міжнародному співробітництву можна перетворити туризм на інклюзивний і вуглецево-нейтральний сектор, який відроджує туризм, збільшує його внесок у реалізацію Порядку денного до 2030 року,

активно використовує інновації та діджиталізацію, враховує цінності та потреби місцевого населення і забезпечує гідні можливості для працевлаштування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Островська Г. Й. Шерстюк Р. П., Кузь Т. І. Туризм на теренах Тернопільщини: сучасний стан та перспективи розвитку. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. Вип. 8 (41). С. 139-147. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).139-147](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).139-147).
2. Geir Moulson and Elaine Kurtenbach, «European tourism faces turbulence only weeks after restart», AP News, 27 July 2020. URL: <https://apnews.com/e6509475a558831774f3697faf7396bc>
3. International Network of Sustainable Tourism. URL: <http://insto.unwto.org>
4. International Trade Centre, «Action Plan: Supporting small businesses through the COVID-19 crisis and towards the future». URL: <http://www.intracen.org/covid19/15-Points-Action-Plan>
5. Measuring the Sustainability of Tourism. 2020. URL: <https://www.unwto.org/Measuring-Sustainability-Tourism>
6. One Planet Network, URL: <https://www.oneplanetnetwork.org>
7. TOURISM 4 SDGs. URL: <http://tourism4sdgs.org>
8. UNWTO and UNEP, Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030, 2017. URL: <https://www.unwto.org/global/publication/tourism-and-sustainable-development-goals-journey-2030>
9. UNWTO Tourism Data Dashboard. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard>
10. UNWTO, «Cultural Tourism & COVID-19», 2020. URL: <https://www.unwto.org/cultural-tourism-covid-19>

ЗМІСТ

1.	Андрушків Богдан Шерстюк Роман Кирич Наталя Гагалюк Ольга Використання нагородної справи як засобу зацікавлення в охороні та збереженні туристичних об'єктів, пам'яток історії, культури і старовини в Україні у воєнний час та посилення ідеологічної складової держави	5
2.	Андрушків Богдан Стойко Ігор Шерстюк Роман Туристична Тернопільщина. Видатні постаті в аеронавтиці: Михайло Яримович	14
3.	Брегін Оксана Діяльність М. Потоцького у вивченні і збереженні історичної будівлі «Окопів святої Трійці» (1864-1878 рр.)	21
4.	Брель Ольга Людмила Харченко Музейники Чигиринщини. Нераденко Тетяна Миколаївна	24
5.	Вельгій Марія Перспективи музеєфікації замку у Золотому Потоці Чортківського району	30
6.	Владимир Ольга Микитій Андріана Основні виклики розвитку туристичної діяльності в Україні	36
7.	Волоцюга Людмила Збереження культурної архівної спадщини: досвід Державного архіву Тернопільської області	39
8.	Ганусевич Наталія Музеєфікація дзвіниці монастиря оо. Бернардинів м. Збараж	44
9.	Герич Володимир Музеєфікація пам'ятки – досвід Жовківського замку	49
10.	Голяченко Олександр Мінялук Галина Жанна Литвинчук 46 років праці віддала музейній справі	57
11.	Гринюка Богдан Окремі пам'ятки села Крогулець	61
12.	Дзісяк Ярослав Коростіль Тетяна Замок: аура в контексті часового виміру	67
13.	Дмитренко Алла Актуалізація культурної спадщини територіальних громад у культурному туризмі: на прикладі Голобської громади Волинської області	70

14.	Думська Тетяна Стратегія інклюзивного розвитку Національного заповідника «Замки Тернопілля» як складова організаційної політики установи	77
15.	Жолоб Ганна Ігор Говаль – дослідник давнього Галича (28.07.1960-05.05.2019)	85
16.	Івченко Богдан Викрадення експонатів із харківського історичного музею у 1943-1991 рр.	89
17.	Капуста Андрій Микулинецький замок на карті 1779–1783 рр.: спроба ідентифікації замкової забудови	95
18.	Кіщенко Ганна Облаштування території довкола магнатської резиденції на прикладі Вишневецького палацу за доби Сервація Вишневецького	100
19.	Ковальчук Надія Бережанська ратуша: проблема збереження та реставрації в умовах повномасштабної війни	102
20.	Лугова Олена Комплекс замку Синявських: винятковість та перспективи ревіталізації пам'ятки	106
21.	Луценко Олена Замки Словенії як туристичні об'єкти: досвід для України	112
22.	Мавдюк Мар'яна Опис рухомого майна офіцин Вишневецького палацу	116
23.	Мазуранчик Зоряна Міжнародна діяльність Національного заповідника «Замки Тернопілля» в умовах воєнного стану	119
24.	Малюта Людмила Кузь Тетяна Королюк Софія Туристичний потенціал та забезпечення розвитку, економічної безпеки і стабільності вітчизняного туризму	123
25.	Мацука Вікторія Горбашевська Марина Культурний туризм: підвищення доходу та збереження спадщини	127
26.	Мельничук Олег Храм святого пророка Іллі у Крилосі-Галичі: дослідження та збереження пам'ятки	134
27.	Островська Галина Хоптяна Ірина Перспективні напрями розвитку туристичної діяльності на землях Тернопільщини	136

28.	Валентина Надольська Використання інноваційних практик в екскурсійному обслуговуванні музейної аудиторії	139
29.	Пагор Валентин Відродження національної пам'яті – створення сучасного історико-культурного заповідника в Старокостянтинові	144
30.	Петраш Ігор Створення туристичних дестинацій у громадах. Труднощі та шляхи вирішення	148
31.	Петришак Богдана Камінський Василь Проблеми відбудови пам'яток після Першої світової війни	152
32.	Підставка Руслан Пам'ятки культурної спадщини Збаразької громади: ретроспективний огляд та проблеми збереження	156
33.	Пришляк Оксана Подільське туристично-краєзнавчогє товариство і його діяльність по відбудові вежі замку у с. Кривче	162
34.	Романів Роман Реставрація та консервація збереженої стіни Високого замку у Львові	167
35.	Рудакевич Іван Гавришок Богдан Яцків Марина Єврейська культурна спадщина Тернопільської області: актуальний стан і проблеми збереження	171
36.	Сандуляк Віктор Дослідження історії Хотинської фортеці в історіографії другої половини ХІХ – першої чверті ХХІ ст.	176
37.	Свінціцька Лілія Ладоренко Ірина Історико-архітектурні дослідження палацу Четвертинських в с. Стригани Хмельницької обл.	181
38.	Серемуля Тетяна Описи інтер'єрів Вишнівецького палацу з його околицями згідно інвентаря 1748 року	186
39.	Смоляк Юлія Туристичний маршрут «Історико-культурні та духовні пам'ятки Скалатчини», як основа розвитку туристичних маршрутів регіону	191
40.	Чайка Володимир Організаційний аспект відбудови Збаразького замку ХVІІ століття у міжвоєнний період	196

41.	Чемеринський Андрій	199
	Проблематика створення музею в Галичі - Крилосі. Задуми, ініціатори та обставини, кінцевий результат (кінець XIX – початок XXI ст.)	
42.	Шерстюк Роман	210
	Паляниця Віктор	
	Підвищення інклюзивності та екологічної безпеки індустрії туризму	

УДК-929
ББК-83-3(4Укр.)

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури та туризму Тернопільської ОВА
Національний заповідник «Замки Тернопілля»**

Наукове видання

Збараж 2024

Національний заповідник «Замки Тернопілля»
вул. Б. Хмельницького 6, м. Збараж Тернопільська обл. 47302
тел. (03550) 2 47 02
e-mail: zapovidnik_zbarazh@ukr.net
Офіційний сайт: <https://zamky.te.ua/>

**Макет та верстка:
Тетяна Думська, Наталія Марціяш Дир**

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і достовірність наведених фактів, цитат, власних імен, назв і стилістику тексту.

Національний заповідник «Замки Тернопілля»
тел.: (03550) 2-42-47
zapovidnik_zbarazh@ukr.net